МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет податкової справи, обліку та аудиту
Кафедра обліку та аудиту

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: Організація та методика аудиту дебіторської заборгованості підприємства

Здобувача вищої освіти другого (магістерського) рівня
ІІ курсу, групи ОМА-21-1 ,
спеціальності 071 «Облік і оподаткування»
освітня програма «Державний аудит; судово-економічна експертиза у фінансових розслідуваннях»

_____ Махновець Ілля Романович
підпис здобувача вищої освіти

Науковий керівник

_____ Самошкіна-Міхєєва К.Ю.
підпис ПІБ, науковий ступінь, вчене звання

Гарант освітньо-професійної програми

_____ О.Г. Рябчук
підпис ПІБ, науковий ступінь, вчене звання

Допущено до захисту рішенням кафедри
протокол від «19» січня 2026 № 13

Завідувач кафедри

_____ Лісовий А.В.
підпис ПІБ, науковий ступінь, вчене звання

Ірпінь – 2026

Реєстрація № 9 19.01.2026 _____
(дата) (підпис відповідальної особи)

Результати перевірки До захисту 19.01.2026 _____ (підп
(до захисту, на доопрацювання) (дата)

Результат захисту 70/С/4 03.02.26 _____
(оцінка) (дата) (підпис)

Голова комісії: _____ Лавренкова У. М.
(підпис) (ініціали, ПІБ)

Члени комісії: _____ Лісовецький А.В.
(підпис) (ініціали, ПІБ)

_____ Савченко А.М.
(підпис) (ініціали, ПІБ)

_____ Панасюк О.В.
(підпис) (ініціали, ПІБ)

БЛАНК ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Об'єкти контролю	Діапазон оцінки в балах	Фактична кількість балів	Примітки	Дата, ПІБ
ОЦІНЮВАННЯ РОБОТИ НАУКОВИМ КЕРІВНИКОМ				
міст роботи (наукова і практична имість роботи, її наукова новизна, глибина ідження, здатність екстраполяції етичних висновків до практичних ацій, наявність сильних і слабких сторін, нність та послідовність викладення ріалу тощо)	від 0 до 30	19		
івень підготовки здобувача одіння професійною термінологією, ня здійснювати аналіз, приймати рішення, ити пропозиції тощо)	від 0 до 10	7		
тавлення здобувача до онуваної роботи (дотримання ндарного плану, урахування пропозиційї ажень наукового керівника, оформлення ти тощо)	від 0 до 10	7		
ОМ БАЛІВ	**від 0 до 50**	33		
ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ КОМІСІЄЮ ПО ЗАХИСТУ				
оповідь	від 0 до 10	10		
оздатковий матеріал	від 0 до 5	5		
нання теоретичного та практичного еріалу, вміння відповідати на запитання	від 0 до 25	22		
пробація (участь у конференціях, лікація статті)	від 0 до 10	–		
ОМ БАЛІВ	**від 0 до 50**	37		
АЛЬНА КІЛЬКІСТЬ БАЛІВ	**від 0 до 100**	70		

ПЕРЕВЕДЕННЯ ОЦІНКИ ЗА 100-БАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ ДО НАЦІОНАЛЬНОЇ ШКАЛИ ТА ШКАЛИ

Оцінка за 100-альною шкалою	Оцінка за шкалою ЕКТС	Оцінка за національною шкалою	Дата	П.І.П.: голови, членів комісії, секретаря, (підпис)
70	C	4	03.02.26	

Правила переведення оцінок до національної шкали та шкали ЕКТС

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЄКТС	Оцінка за національною шкалою
90-100	A	5 (відмінно)
80-89	B	4 (добре)
70-79	C	
60-69	Д	3 (задовільно)
50-59	E	
35-49	ЄХ	2 (незадовільно)

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ ТА АУДИТУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ

1.1. Економіко-правовий аналіз чинного нормативно-правового забезпечення та огляд наукових і спеціальних джерел з питань обліку й аудиту фінансової звітності підприємств

1.2. Загальна характеристика та оцінка фінансово-господарської діяльності ПАТ «Укрнафта»

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ОБЛІКУ Й АУДИТУ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ ПАТ «УКРНАФТА»

2.1. Методичні підходи до проведення економічного аналізу дебіторської заборгованості ПАТ «Укрнафта»

2.2. Методичні та організаційні засади проведення аудиту дебіторської заборгованості і узагальнення його результатів на прикладі ПАТ «Укрнафта».

РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ОБЛІКУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

ВСТУП

У сучасних умовах розвитку ринкової економіки ефективне управління фінансовими ресурсами є однією з ключових передумов стабільного функціонування та конкурентоспроможності підприємств. Особливого значення набуває якість організації розрахункових відносин між суб’єктами господарювання, адже саме вони безпосередньо впливають на платоспроможність, фінансову стійкість та ділову активність підприємства. У цьому контексті важливу роль відіграє дебіторська заборгованість як специфічний елемент оборотних активів, що поєднує в собі ознаки фінансового інструмента та результату господарських взаємовідносин.

Актуальність теми дослідження зумовлена тим, що виникнення дебіторської заборгованості є об’єктивним і неминучим процесом у системі взаєморозрахунків між підприємством та його контрагентами. Вона становить одну з ключових складових активів будь-якого господарюючого суб’єкта та суттєво впливає на ефективність використання оборотного капіталу. У сучасних фінансових відносинах розрахунки з дебіторами є невід’ємною частиною діяльності підприємств, тому дебіторську заборгованість доцільно розглядати не лише як наслідок відстрочення платежів, а й як певну форму короткострокового інвестування.

Дебіторська заборгованість виникає внаслідок невідповідності між строками виникнення платіжних зобов’язань та фактичними датами їх виконання. За відсутності належного контролю вона може призводити до уповільнення оборотності коштів, зростання фінансових ризиків і погіршення платоспроможності підприємства. Саме тому проведення якісного обліку, аналізу та аудиту дебіторської заборгованості дає змогу своєчасно виявляти проблемні аспекти, оцінювати їх вплив на фінансовий стан підприємства та формувати обґрунтовані управлінські рішення. Відтак удосконалення методичних підходів до обліку й аудиту дебіторської заборгованості є актуальним науковим і практичним завданням.

Інформаційну основу дослідження становлять праці вітчизняних і зарубіжних учених, у яких розкриваються теоретичні засади сутності дебіторської заборгованості, особливості її обліку, аналізу та аудиту. Зокрема, питання фінансового менеджменту й управління дебіторською заборгованістю досліджували І. Бланк, Г. Савицька, В. Ковальов; методологічні аспекти бухгалтерського обліку та аудиту розглядали Ф. Бутинець, Л. Гуцаленко, А. Макаренко, М. Мельник; проблеми аналізу та контролю дебіторської заборгованості висвітлювали П. Попович, Т. Єдинак, С. Олійник, а також зарубіжні науковці Д. Стоун, К. Хітчінг, Дж. Салек, С. Варрен, Дж. Ріве та інші. Незважаючи на значну кількість наукових досліджень, питання адаптації обліково-аудиторських процедур до сучасних економічних умов та практичних потреб підприємств залишаються дискусійними і потребують подальшого опрацювання.

Метою магістерської роботи є вивчення й узагальнення теоретичних, методичних і практичних аспектів обліку та аудиту дебіторської заборгованості підприємства і розробка пропозицій щодо їх удосконалення. Для досягнення поставленої мети в роботі передбачається вирішення таких завдань: – дослідити наукові підходи до визначення сутності дебіторської заборгованості та методики її обліку й аудиту; – проаналізувати фінансово-господарську діяльність підприємства; – оцінити стан та ефективність управління дебіторською заборгованістю; – розкрити організацію та методику аудиту дебіторської заборгованості; – розробити практичні рекомендації щодо удосконалення обліку й аудиту дебіторської заборгованості.

Об’єктом дослідження є дебіторська заборгованість ПАТ «Укрнафта». Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних і практичних аспектів обліку та аудиту дебіторської заборгованості на виробничому підприємстві. Базою дослідження виступає ПАТ «Укрнафта» — одна з найбільших нафтовидобувних компаній України.

Методологічну основу дослідження становить сукупність загальнонаукових і спеціальних методів пізнання. Методи аналізу та синтезу

застосовувалися для опрацювання наукових джерел і формування теоретичних положень щодо сутності дебіторської заборгованості. Порівняльний метод використовувався для зіставлення підходів різних авторів до обліку й аудиту дебіторської заборгованості. Метод узагальнення дав змогу сформулювати висновки та практичні рекомендації за результатами дослідження. Описовий метод застосовувався для характеристики фінансово-господарської діяльності підприємства та особливостей організації обліку й аудиту дебіторської заборгованості. Інформаційну базу дослідження становлять дані фінансової, статистичної та управлінської звітності підприємства, а також матеріали бухгалтерського обліку.

Наукова новизна дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні та розвитку методичних підходів до обліку й аудиту дебіторської заборгованості з урахуванням сучасних умов господарювання, що створює підґрунтя для підвищення якості управлінських рішень.

Практична значущість роботи полягає у можливості використання отриманих результатів і запропонованих рекомендацій у діяльності ПАТ «Укрнафта» для вдосконалення організації обліку, аудиту та контролю дебіторської заборгованості, а також у навчальному процесі при вивченні дисциплін обліково-аудиторського спрямування.

Структура дипломної роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. У вступі обґрунтовано актуальність теми, визначено мету, завдання, об’єкт, предмет і методи дослідження. У першому розділі розглянуто теоретичні та методичні засади обліку й аудиту дебіторської заборгованості. Другий розділ присвячено аналізу фінансово-господарської діяльності підприємства та оцінці стану дебіторської заборгованості. У третьому розділі висвітлено організацію аудиту дебіторської заборгованості та запропоновано напрями її удосконалення. У висновках узагальнено результати дослідження та сформульовано основні рекомендації.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ ТА АУДИТУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ

1.1. Економіко-правовий аналіз чинного нормативно-правового забезпечення та огляд наукових і спеціальних джерел з питань обліку й аудиту фінансової звітності підприємств

Проблема дебіторської заборгованості посідає важливе місце в системі фінансово-господарських відносин підприємств України. В умовах нестабільного економічного середовища, посилення платіжної кризи та обмеженості фінансових ресурсів зростання обсягів дебіторської заборгованості набуває системного характеру й безпосередньо впливає на рівень ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості суб'єктів господарювання [4; 26]. Дебіторська заборгованість є наслідком розриву в часі між моментом реалізації продукції, виконання робіт або надання послуг і фактичним надходженням грошових коштів, що зумовлює вилучення частини оборотного капіталу з господарського обігу підприємства [24].

У бухгалтерському обліку дебіторська заборгованість розглядається як актив, оскільки вона відображає право підприємства на отримання економічних вигід у майбутньому. Такий підхід закріплено як у національних, так і в міжнародних стандартах бухгалтерського обліку [12; 29]. Водночас надмірне зростання дебіторської заборгованості підвищує ризик виникнення сумнівних і безнадійних боргів, що може призвести до погіршення фінансових результатів діяльності, уповільнення оборотності коштів та зростання ймовірності фінансових ускладнень підприємства [11; 31]. Саме тому питання теоретичного обґрунтування сутності дебіторської заборгованості, її облікового відображення та аудиторської перевірки залишаються актуальними як у науковому, так і в практичному аспектах [1; 6].

Нормативно-правове регулювання обліку дебіторської заборгованості в Україні ґрунтується на положеннях національних стандартів бухгалтерського обліку, зокрема П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість», який визначає порядок визнання, оцінки та відображення цього виду активів у фінансовій звітності

підприємства [12]. Водночас міжнародні стандарти фінансової звітності трактують дебіторську заборгованість як фінансовий актив, що підлягає оцінці за справедливою або амортизованою вартістю з урахуванням очікуваних кредитних збитків [29; 42]. Важливе значення у цьому контексті мають також норми цивільного та господарського законодавства України, які регламентують договірні відносини, строки виконання зобов'язань та правові механізми стягнення заборгованості [13].

У наукових дослідженнях відсутній єдиний підхід до трактування сутності дебіторської заборгованості, що зумовлює існування різних концептуальних підходів до її визначення. Частина авторів розглядає дебіторську заборгованість переважно з позицій балансового підходу, акцентуючи увагу на її вартісному вираженні та місці у структурі активів підприємства [3; 30]. Інші науковці зосереджують увагу на економічному змісті цього показника, підкреслюючи його вплив на обсяг реалізації продукції, фінансові результати та капіталізацію підприємства [1; 35]. Окрему групу становлять дослідження, у яких дебіторська заборгованість трактується з правової точки зору як сукупність вимог підприємства до контрагентів, що підлягають добровільному або примусовому виконанню [31].

Узагальнення наукових підходів дає змогу розглядати дебіторську заборгованість виробничого підприємства як економічний актив, що виникає внаслідок надання товарного або іншого виду комерційного кредиту контрагентам, має вартісне вираження, відображається у складі оборотних активів балансу та супроводжується відповідними правами вимоги щодо її погашення [4; 26]. Такий підхід поєднує економічний, балансовий і правовий аспекти досліджуваної категорії та найбільш повно відображає її зміст у сучасних умовах господарювання.

Систематизацію підходів до трактування поняття дебіторської заборгованості, представлених у вітчизняних та зарубіжних наукових джерелах і нормативних актах, доцільно подати у таблиці 1.1, яка узагальнює основні

підходи до визначення цієї економічної категорії відповідно до чинних стандартів і позицій науковців.

Таблиця 1.1

Підходи до трактування сутності поняття «дебіторська заборгованість» у нормативних актах і наукових джерелах

Джерело	Тлумачення дебіторської заборгованості
МСФЗ 9 «Фінансові інструменти»	Фінансовий актив з фіксованими або визначеними платежами, що підлягає визнанню та оцінці у фінансовій звітності
П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість»	Сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату, що відображається у балансі за чистою вартістю реалізації
І. Бланк	Загальна сума заборгованості перед підприємством за раніше надані активи або послуги
Л. Некрасенко	Сума боргу, що підлягає сплаті суб'єктом господарювання за отримані товари, роботи або послуги
Т. Москалюк	Матеріальні або фінансові ресурси, передані контрагентам та не оплачені у визначений договором строк
О. Чорненька	Сукупність майнових прав підприємства на повернення фінансових активів за реалізовану продукцію та надані послуги

Джерело: узагальнено за матеріалами наукових і нормативних джерел

Важливою складовою дослідження дебіторської заборгованості є аудит, який спрямований на підтвердження достовірності її відображення у фінансовій звітності та оцінку ефективності управління цим видом активів. Аудит дебіторської заборгованості передбачає перевірку відповідності даних бухгалтерського обліку первинним документам, оцінку реальності та повноти залишків, правильність класифікації за строками погашення, а також обґрунтованість створення резервів під сумнівні борги [16; 22]. Особливу увагу в процесі аудиту приділяють аналізу системи внутрішнього контролю та дотриманню підприємством вимог чинного законодавства і положень облікової політики, що безпосередньо впливає на якість фінансової звітності [7; 43].

У науковій та практичній діяльності застосовуються різні підходи до організації аудиту дебіторської заборгованості. Традиційний підхід орієнтований на перевірку достовірності показників фінансової звітності шляхом зіставлення даних бухгалтерського обліку з первинними документами та регістрами обліку [6; 16]. Аналітичний підхід передбачає оцінку ефективності управління дебіторською заборгованістю на основі аналізу її структури, динаміки та показників оборотності, що дає змогу виявити тенденції зміни якості дебіторської заборгованості та потенційні ризики неплатежів [21; 26].

Структурно-коефіцієнтний підхід дозволяє здійснити поглиблену оцінку впливу дебіторської заборгованості на ліквідність, платоспроможність і фінансову стійкість підприємства з використанням системи фінансових показників [15; 34].

Поєднання зазначених підходів забезпечує комплексну оцінку стану дебіторської заборгованості та створює передумови для формування обґрунтованих рекомендацій щодо удосконалення обліку, аудиту й управління цим елементом оборотних активів підприємства [20; 35]. Порядок проведення аудиту відповідності відображення дебіторської заборгованості у фінансовій звітності виробничого підприємства доцільно узагальнити у таблиці 1.2, яка відображає основні стадії аудиторської перевірки та їх зміст відповідно до сучасних методичних підходів [16].

Таблиця 1.2

Порядок проведення аудиту дебіторської заборгованості виробничого підприємства

Стадія аудиту	Характеристика стадії
Підготовчий етап	Ознайомлення з діяльністю підприємства, оцінка системи бухгалтерського обліку та внутрішнього контролю, аналіз облікової політики, визначення аудиторських ризиків і формування програми аудиту
Фактична перевірка	Інвентаризація дебіторської заборгованості, перевірка первинних документів, підтвердження реальності залишків шляхом зустрічних перевірок
Основний етап	Проведення аудиторських процедур відповідно до програми аудиту, перевірка правильності оцінки, класифікації та відображення дебіторської заборгованості у фінансовій звітності

Аналітичні процедури	Аналіз структури, динаміки та оборотності дебіторської заборгованості, оцінка ефективності управління нею
Заключний етап	Узагальнення результатів перевірки, формування аудиторського висновку та розробка рекомендацій щодо усунення виявлених недоліків

Джерело: узагальнено за матеріалами наукових досліджень з аудиту дебіторської заборгованості

Таким чином, теоретико-економічний і правовий аналіз сутності дебіторської заборгованості та підходів до її аудиту свідчить про необхідність комплексного застосування нормативних, аналітичних і контрольних інструментів, що дозволяє підвищити якість фінансової звітності та ефективність управління оборотними активами підприємств.

1.2. Загальна характеристика та оцінка фінансово - господарської діяльності ПАТ «Укрнафта»

Аудит дебіторської заборгованості у межах даного дослідження здійснюється на прикладі Публічного акціонерного товариства «Укрнафта», яке є найбільшою нафтовидобувною компанією України та одним із ключових суб'єктів національного паливно-енергетичного комплексу [38]. Значні масштаби діяльності підприємства, широка мережа контрагентів і складна структура розрахункових операцій зумовлюють істотні обсяги дебіторської заборгованості, що підвищує актуальність дослідження особливостей її обліку та аудиту.

Організаційна структура ПАТ «Укрнафта» включає два основні бізнес-підрозділи — «Укрнафта-Схід» та «Укрнафта-Захід», до складу яких входять шість нафтогазовидобувних управлінь і три газопереробні заводи. Крім того, у структурі компанії функціонує Управління нафтопромислового сервісу, що забезпечує повний спектр сервісних послуг для підприємств нафтогазовидобувної галузі, а також підрозділ «Укрнафта Буріння», який спеціалізується на виконанні пошуково-розвідувального та експлуатаційного буріння [38]. Організаційну структуру та загальну характеристику діяльності підприємства наведено в додатку А.

ПАТ «Укрнафта» володіє 86 спеціальними дозволами на промислову розробку родовищ вуглеводнів. Видобуток нафти та природного газу здійснюється на 1809 нафтових і 153 газових свердловинах, розташованих у межах Сумської, Полтавської, Чернігівської, Львівської, Івано-Франківської, Чернівецької, Дніпропетровської та Харківської областей України. Географічна диверсифікація виробничих потужностей формує складну систему внутрішніх і зовнішніх розрахунків, що безпосередньо впливає на формування структури дебіторської заборгованості підприємства.

Суттєвий вплив на фінансово-економічний стан ПАТ «Укрнафта» мало рішення держави у листопаді 2022 року щодо тимчасового вилучення акцій компанії у власність держави та передачі управління активами Міністерству оборони України. У подальшому було сформовано наглядові ради підприємств, а керівником ПАТ «Укрнафта» та ПАТ «Укртатнафта» призначено Сергія Корецького [40].

Контрольний пакет акцій ПАТ «Укрнафта» належить НАК «Нафтогаз України». До початку повномасштабної військової агресії Російської Федерації підприємство управляло 537 автозаправними станціями, що формувало найбільшу мережу АЗС в Україні. В умовах воєнного стану кількість діючих станцій скоротилася до 449, що негативно вплинуло на обсяги реалізації та грошові потоки підприємства [41].

Фінансовий стан ПАТ «Укрнафта» наприкінці 2022 року характеризувався як кризовий. За результатами перевірки діяльності за жовтень було виявлено податкову заборгованість у розмірі 3,1 млрд грн, тоді як залишки коштів на рахунках підприємства становили близько 40 млн грн за умов щомісячних витрат на оплату праці майже 500 млн грн. Особливої уваги потребував значний обсяг дебіторської заборгованості — близько 30 млрд грн, істотна частка якої мала ризик неповернення, що свідчило про необхідність перегляду системи управління оборотними активами [40].

Водночас у січні–квітні 2023 року підприємство продемонструвало позитивну динаміку фінансових результатів. За зазначений період ПАТ

«Укрнафта» отримало чистий прибуток у розмірі близько 7 млрд грн, а за перший квартал 2023 року — 4,3 млрд грн, з яких 1,17 млрд грн було сплачено до державного бюджету у вигляді податку на прибуток [41]. Це свідчить про підвищення ефективності управлінських рішень, зокрема у сфері фінансів і розрахунків з контрагентами.

Компанія здійснює розробку родовищ у двох основних нафтогазоносних регіонах України — Дніпровсько-Донецькому та Карпатському басейнах. Більшість родовищ перебувають на пізніх стадіях розробки та характеризуються високим рівнем виснаженості запасів і складними умовами видобутку. Станом на 1 січня 2022 року рівень відпрацювання запасів становив 86,0 % для нафти та 75,5 % для природного газу, а обводненість продукції нафтових свердловин досягала 89,3 %, що істотно впливає на собівартість видобутку та фінансові результати діяльності підприємства [38].

Показник чистого прибутку ПАТ «Укрнафта» за 2023 рік становив 249 млн грн, що перевищує аналогічний показник 2024 року, який склав 150 млн грн. Динаміка фінансових результатів підтверджує необхідність постійного моніторингу та подальшого вдосконалення системи управління дебіторською заборгованістю як одного з ключових чинників стабілізації фінансового стану підприємства.

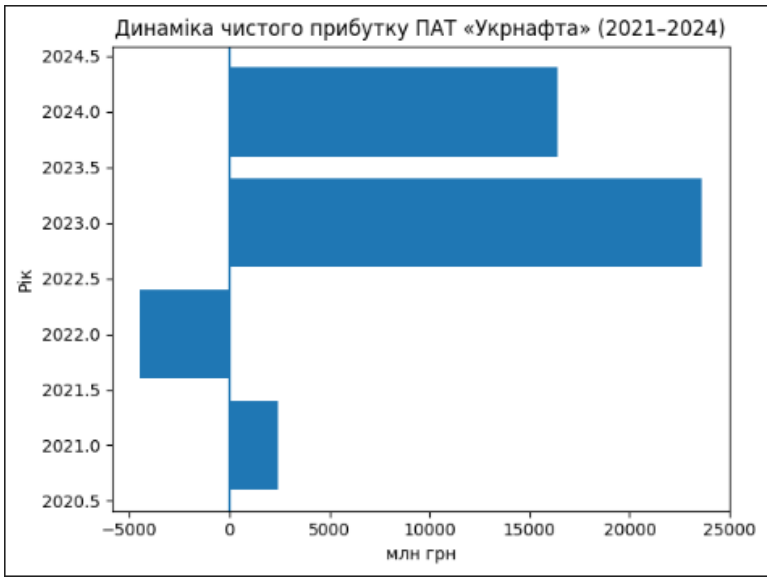

Рис. 1.1 Динаміка чистого прибутку , млн грн

Джерело : https://www.ukrnafta.com/

З метою визначення загальної характеристики розвитку ПАТ «Укрнафта» доцільно здійснити SWOT - аналіз, який дасть змогу виявити сильні та слабкі сторони підприємства, а також можливості й загрози його зовнішнього середовища (таблиця 1.4).

Таблиця 1.4

Сильні сторони (S)	Слабкі сторони (W)
1. Найпотужніше підприємство України у сфері нафтовидобутку. 2. Розгалужена власна мережа автозаправних станцій. 3. Активно впроваджуються сучасні високотехнологічні підходи до процесу видобутку та виробництва. 4. Стабільний та тривалий попит на нафтову й газову продукцію 5. Формування на основі підприємства вертикально інтегрованої нафтової компанії.	1. Частина обладнання є морально та фізично застарілою. 2. Темпи проведення пошукових і розвідувальних робіт є недостатніми. 3. Відсутність прозорості в механізмі реалізації нафти на аукціонах, що призводить до її продажу за заниженими цінами. 4. Більшість нафти видобувається з великих глибин на родовищах із виснаженими запасами.
Можливості (0)	Загрози (1)
Зовнішнє середовище 1. Збільшення видобутку нафти та газу через освоєння нових родовищ, які здатні забезпечити високий рівень прибутку. 2. Перспектива подальшого розвитку. 3. Висока якість видобутої нафти завдяки впровадженню сучасних технологій. 4. Зростання прозорості операцій та діяльності підприємства. 5. Покращення якості виробленої продукції.	1. Суворе державне регулювання цін. 2. Підвищення податкового навантаження. 3. Скорочення вартості нафти на ринку. 4. Значне податкове навантаження через сплату ренти за видобуток вуглеводнів. 5. Великі обсяги необхідних інвестицій, що доступні лише для значних інвесторів.

Джерело : розроблено автором

Проведений SWOT-аналіз засвідчив, що у внутрішньому середовищі ПАТ «Укрнафта» кількість слабких сторін переважає над сильними, що зумовлено високим рівнем виснаженості родовищ, значною капіталомісткістю виробництва та особливостями організації управлінських процесів. Перевага загроз над можливостями у зовнішньому середовищі пояснюється нестабільною політичною та економічною ситуацією в країні, впливом воєнного стану, а також структурними проблемами нафтогазової галузі, зокрема переважанням нетрадиційних ресурсів і необхідністю значних інвестицій у їх розробку [41].

Водночас аналіз загальної характеристики та результатів діяльності ПАТ «Укрнафта» дає підстави констатувати, що упродовж 2021–2024 рр. підприємство демонструвало позитивну динаміку ключових економічних показників і поступове відновлення фінансової стабільності. Це свідчить про наявність внутрішнього потенціалу для підвищення ефективності управління, зокрема в частині обліку, аналізу та аудиту дебіторської заборгованості, яка відіграє важливу роль у формуванні оборотного капіталу підприємства [38; 40].

Проведене дослідження теоретичних і організаційно-економічних аспектів обліку та аудиту дебіторської заборгованості дало змогу встановити, що проблема її зростання в Україні має комплексний характер і зумовлена поєднанням макроекономічних, галузевих та внутрішньогосподарських чинників. Дебіторська заборгованість, як один із ключових елементів оборотних активів, істотно впливає на фінансову стійкість, ліквідність і платоспроможність підприємств, а її неефективне управління може призводити до виникнення сумнівних боргів і кризових явищ у сфері розрахунків [4; 26].

У межах розділу узагальнено основні підходи до трактування сутності дебіторської заборгованості, серед яких вартісно-балансово-суб’єктний, економічний, ціннісно-балансовий і правовий. Застосування комплексного підходу дозволяє найбільш повно розкрити економічний зміст дебіторської заборгованості та визначити її роль у фінансово-господарській діяльності підприємства [1; 3; 31].

Встановлено, що ефективне управління дебіторською заборгованістю передбачає поєднання аналізу платоспроможності контрагентів, формування обґрунтованої кредитної політики, постійного моніторингу розрахунків, створення резервів під сумнівні борги та застосування правових механізмів захисту інтересів підприємства [11; 24].

Особливу увагу у дослідженні приділено аудиту дебіторської заборгованості як інструменту забезпечення достовірності фінансової звітності. Узагальнено підходи до аудиту дебіторської заборгованості, запропоновані у працях А. Макаренка та І. Кузьменко, С. Олійника, а також С. Жуци. Їх

поєднання дає змогу здійснювати не лише перевірку правильності облікового відображення заборгованості, а й оцінювати ефективність управління нею, виявляти потенційні ризики неплатежів і загрози фінансовій стабільності підприємства [16; 20; 37].

Таким чином, результати першого розділу формують теоретичне та методичне підґрунтя для подальшого аналізу стану дебіторської заборгованості ПАТ «Укрнафта» та обґрунтування практичних рекомендацій щодо вдосконалення її обліку й аудиту у наступних розділах роботи.

РОЗДІЛ 2 МЕТОДИЧНІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ОБЛІКУ Й АУДИТУ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ ПАТ «УКРНАФТА»

2.1. Методичні підходи до проведення економічного аналізу дебіторської заборгованості ПАТ «Укрнафта»

Одним із ключових елементів методики аналізу дебіторської заборгованості підприємства є оцінка ефективності внутрішнього контролю за правильністю її оформлення та економічною обґрунтованістю. У процесі здійснення господарських операцій розрахунки з контрагентами оформлюються шляхом укладання договорів, порядок укладання та виконання яких регламентується внутрішніми нормативними документами підприємства та нормами чинного законодавства України, зокрема цивільного й господарського права [13].

Інформаційною базою для проведення економічного аналізу дебіторської заборгованості є дані фінансової звітності підприємства, зокрема Балансу (Звіту про фінансовий стан) та Звіту про фінансові результати. Основні фінансові показники, що використовуються для оцінки стану та динаміки дебіторської заборгованості ПАТ «Укрнафта», наведено в додатку Б.

У межах методики аналізу особлива увага приділяється перевірці відповідності умов договорів вимогам законодавства та внутрішнім регламентам підприємства. Формалізація договірних відносин з урахуванням строків виконання зобов’язань, порядку та термінів розрахунків, а також відповідальності сторін за порушення умов договору сприяє зниженню ризику виникнення проблемної дебіторської заборгованості та підвищує платіжну дисципліну контрагентів [7; 22].

Важливою складовою методики аналізу є інвентаризація розрахунків з дебіторами, яка здійснюється шляхом перевірки первинних облікових документів і звіряння залишків дебіторської заборгованості з контрагентами. Проведення інвентаризації дозволяє підтвердити реальність сум, відображених у

бухгалтерському обліку, та забезпечити достовірність показників фінансової звітності [6; 16].

За результатами інвентаризації дебіторська заборгованість класифікується за строками погашення на поточну, прострочену та безнадійну. Така класифікація є необхідною для оцінки якості дебіторської заборгованості, визначення рівня ризику її неповернення та формування резервів під сумнівні борги відповідно до вимог П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» [12; 31].

Результати економічного аналізу дебіторської заборгованості використовуються для прийняття управлінських рішень, спрямованих на підвищення ефективності управління оборотними активами. Зокрема, на їх основі може бути ініційовано претензійно-позовну роботу, застосовано штрафні санкції, передбачені умовами договорів, а також використано інші правові механізми забезпечення своєчасного погашення заборгованості [8; 20].

Структура дебіторської заборгованості ПАТ «Укрнафта» (2021–2024 рр.)

Показник	Значення 2021 р.	Значення 2023 р.	Відхилення 2020 від 2014 р.
	питома вага, %	грн	питома вага, %
Дебіторська заборгованість	100	50443	100
Розрахунки за спеціальними видами платежів	0	0	0
Розрахунки з іншими операціями	100	50443	100
Розрахунки із податків і платежів	3,20	38741	4,95
Розрахунки зі страхування	9,84	135724	21,65
Розрахунки із заробітної плати	21,44	144135	23,10
Розрахунки з робітниками і службовцями	0,26	894	0,14
Розрахунки з іншими	65,26	301265	50,16

Пріоритетними завданнями контролю дебіторської заборгованості у ПАТ «Укрнафта» є:

- Забезпечення юридичної обґрунтованості кожної суми дебіторської та кредиторської заборгованості;
- Вивчення причин виникнення заборгованості та оцінка її можливих наслідків;
- Вжиття заходів щодо стягнення дебіторської заборгованості та перевірка реальної можливості погашення кредиторської заборгованості;
- Регулярне проведення інвентаризації розрахунків на підприємстві та контроль строків позовної давності.

Таблиця 2.2

Інформаційна база та розрахунок показників

Показники	Значення показника
	2021 р.
Дебіторська заборгованість (ДЗпоч), грн	1 257 715
Накопичення ДЗ, грн	0
Погашення ДЗ, грн	1 215 412

Подальший етап дослідження передбачає оцінку ефективності управління дебіторською заборгованістю ПАТ «Укрнафта» на основі системи кількісних і якісних показників, що дозволяють проаналізувати її стан у динаміці та структурі. До таких показників належать оборотність дебіторської заборгованості, середній строк її погашення, питома вага дебіторської заборгованості в оборотних активах і співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості [15; 26].

Горизонтальний аналіз дебіторської заборгованості дає змогу оцінити зміну її обсягів у часі та виявити тенденції зростання або скорочення. Вертикальний аналіз, своєю чергою, дозволяє визначити структурну частку дебіторської заборгованості у загальній сумі активів балансу та оцінити її вплив на ліквідність і фінансову стійкість підприємства. Результати зазначених аналітичних процедур узагальнено у таблицях 2.4–2.5, що відображають динаміку та структуру дебіторської заборгованості ПАТ «Укрнафта» за 2021–2024 роки.

Важливим елементом аналізу є оцінка ефективності формування та використання дебіторської заборгованості, яка здійснюється шляхом розрахунку

коефіцієнтів оборотності та середнього періоду інкасації. Збільшення строків погашення дебіторської заборгованості свідчить про уповільнення обороту грошових коштів і зростання потреби підприємства в додаткових фінансових ресурсах, тоді як зростання оборотності характеризує підвищення ефективності управління розрахунками з покупцями та замовниками [21; 24].

Окрему увагу у процесі аналізу приділено співвідношенню дебіторської та кредиторської заборгованості, яке є індикатором збалансованості грошових потоків підприємства. Переважання кредиторської заборгованості над дебіторською може свідчити про використання позикових джерел фінансування оборотних активів, однак водночас підвищує ризики втрати платоспроможності за умов несвоєчасного погашення зобов'язань [26].

Узагальнення результатів економічного аналізу слугує підґрунтям для проведення аудиту дебіторської заборгованості, метою якого є підтвердження достовірності її відображення у фінансовій звітності та оцінка відповідності облікових процедур вимогам чинних нормативно-правових актів. Аудит дебіторської заборгованості ПАТ «Укрнафта» здійснюється відповідно до Міжнародних стандартів аудиту, зокрема МСА 200, 315, 330, 500, 505 та 520, що регламентують порядок планування аудиту, оцінки ризиків і формування аудиторських доказів [18].

Організаційно аудит дебіторської заборгованості включає підготовчий, основний та завершальний етапи. На підготовчому етапі здійснюється оцінка системи внутрішнього контролю, аналіз облікової політики підприємства та визначення аудиторського ризику. Основний етап передбачає перевірку первинних документів, підтвердження залишків дебіторської заборгованості шляхом зовнішніх запитів контрагентам і застосування аналітичних процедур. На завершальному етапі узагальнюються результати перевірки та формується аудиторський висновок щодо достовірності відображення дебіторської заборгованості у фінансовій звітності підприємства [16; 20].

Таким чином, поєднання економічного аналізу та аудиторських процедур дозволяє комплексно оцінити стан дебіторської заборгованості ПАТ

«Укрнафта», виявити потенційні ризики у сфері розрахункових операцій і сформувати обґрунтовані рекомендації щодо підвищення ефективності управління оборотними активами підприємства.

Таблиця 2.3

Підхід до аналізу результативності управління дебіторською заборгованістю

Етапи аналізу та індикатори ефективності управління дебіторською заборгованістю	Загальна характеристика
Стадія оцінки стану та динаміки дебіторської заборгованості (горизонтальний аналіз показників балансу – активи підприємства загалом)	Горизонтальний аналіз обраного активу балансу підприємства (загальний рівень) – передбачає визначення стану показника, розрахунок його абсолютних і відносних відхилень та порівняння з іншими складовими активів підприємства.
Стадія аналізу структури дебіторської заборгованості в активах балансу підприємства (вертикальний аналіз)	Вертикальний аналіз обраного активу балансу підприємства – передбачає визначення частки досліджуваного показника у структурі активів, оцінку змін цієї частки та порівняння з пропорціями інших елементів оборотних коштів і загальних активів підприємства.
Стадія аналізу дебіторської заборгованості ключових покупців та класифікації видів заборгованості	Оцінка обсягів та динаміки досліджуваного елемента по кожному дебітору – передбачає визначення типу заборгованості залежно від строку її виникнення та своєчасності погашення, у рамках горизонтального аналізу показника.
Стадія аналізу структури дебіторської заборгованості за основними покупцями	Визначено частку досліджуваного елемента дебіторської заборгованості, що припадає на ключових покупців підприємства. Зроблено висновки про вплив різних видів дебіторської заборгованості на ліквідність підприємства для кожного окремого покупця.
Стадія оцінки ефективності управління дебіторською заборгованістю підприємства	Визначення та аналіз показників включає: - обіг дебіторської заборгованості; - строки її погашення; - частку дебіторської заборгованості підприємства у загальних оборотних коштах;

	- частку сумнівної дебіторської заборгованості у загальній сумі дебіторської заборгованості; - співвідношення дебіторської заборгованості до поточної кредиторської заборгованості; - оборотність поточної кредиторської заборгованості у порівнянні з оборотністю дебіторської заборгованості; - строки погашення кредиторської заборгованості у порівнянні з відповідними показниками дебіторської заборгованості.

*Джерело**:** складено на основі матеріалів підрозділу 1.1.*

Керуючись обраними методологічними принципами, переходимо до аналізу досліджуваних питань. У таблиці 2.4 наведено оцінку обсягів дебіторської заборгованості ПАТ «Укрнафта» за допомогою горизонтального аналізу активів балансу за період 2022–2024 рр.

Таблиця 2.4

Оцінка обсягів дебіторської заборгованості ПАТ «Укрнафта» за станом на 31.12.2022–31.12.2024 рр.

Показник	31.12. 2022	31.12. 2023	31.12. 2024	Абсолютна зміна 2024/ 2022	Абсолютна зміна 2024/ 2023	Темп зростання 2023/ 2022, %	Темп зростання 2024/ 2023, %
Необоротні активи	56 763,1	59 279,9	58 633,9	1 870,8	-646,0	104,0	98,7
Основні засоби	56 763,1	58 574,2	57 622,8	859,7	-951,4	101,5	98,4
Оборотні активи	4 330,0	4 575,5	5 425,4	1 095,4	849,9	125,3	118,6
Дебіторська заборгованість за продукцію	1 541,0	1 638,3	2 017,0	476,0	378,7	130,9	123,1

Подальший аналіз передбачає оцінку ефективності управління дебіторською заборгованістю ПАТ «Укрнафта» за допомогою показників її оборотності та середнього строку погашення. Зазначені показники дають змогу оцінити швидкість трансформації дебіторської заборгованості у грошові кошти та визначити ступінь залучення оборотного капіталу у розрахункові операції з контрагентами [15; 21].

Результати розрахунків, наведені у таблиці 2.6, свідчать про зниження оборотності дебіторської заборгованості за продукцію у досліджуваному періоді. Так, у 2021 році коефіцієнт оборотності становив 3,55 обороти, у 2022 році він зріс до 3,83 обороти, однак у 2023 році зменшився до 3,50 обороти. Загалом за три роки показник знизився на 0,05 обороту, а за останні два роки — на 0,33 обороту, що свідчить про певне погіршення ефективності управління розрахунками з покупцями та замовниками.

Відповідні зміни спостерігалися і щодо середнього строку погашення дебіторської заборгованості. Упродовж досліджуваного періоду він мав тенденцію до зростання, збільшившись за три роки на 1,4 дня, а за останні два роки — на 8,9 дня та досягнувши у 2022 році 102,9 дня. Подовження строків інкасації дебіторської заборгованості свідчить про уповільнення обороту грошових коштів і зростання потреби підприємства у додатковому фінансуванні поточної діяльності [24; 26].

Оцінка частки дебіторської заборгованості у складі оборотних активів показала її поступове зростання. За три роки питома вага дебіторської заборгованості зросла на 1,59%, а за останні два роки — на 1,37%. Хоча дебіторська заборгованість залишається менш ліквідним елементом оборотних активів порівняно з грошовими коштами та їх еквівалентами, її частка не досягла критичних значень і не створювала безпосередньої загрози ліквідності підприємства [4; 21].

Позитивним чинником фінансового стану ПАТ «Укрнафта» є відсутність сумнівної та безнадійної дебіторської заборгованості у досліджуваному періоді.

Це свідчить про належну організацію внутрішнього контролю, ефективну договірну роботу з контрагентами та застосування превентивних заходів щодо мінімізації ризиків неплатежів [7; 16].

Порівняльний аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості показав, що оборотність кредиторської заборгованості є вищою, а строки її погашення — коротшими, ніж у дебіторської. Така ситуація свідчить про більш ефективне управління зобов'язаннями підприємства порівняно з управлінням вимогами до контрагентів, що вимагає подальшого вдосконалення політики управління дебіторською заборгованістю з метою досягнення балансу грошових потоків [26].

У цілому результати аналізу стану та ефективності управління дебіторською заборгованістю ПАТ «Укрнафта» свідчать про її відносно стабільний характер за відсутності прострочених боргів, проте вказують на зниження показників оборотності та збільшення строків погашення. Це обумовлює необхідність посилення аналітичного супроводу управлінських рішень і вдосконалення методів контролю за розрахунками з дебіторами.

Таблиця 2.5

Оцінка структурної дебіторської заборгованості в складі активів балансу ПАТ «Укрнафта» за станом на 31.12.2023 – 31.12.2024рр

Показник	31.12.2021	31.12.2022	31.12.2023	Відхилення 2023/2021	Відхилення 2023/2022
Обсяг нематеріальних активів	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Незавершені капітальні інвестиції	0,0	1,3	1,9	1,9	0,6
Основні засоби	91,5	90,2	88,1	-3,4	-2,1
Первісна вартість	95,7	179,5	179,5	83,7	-0,1
Знос	4,2	89,3	91,4	87,2	2,0

Інші необоротні активи	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Усього за розділом I	91,5	91,5	90,0	-1,6	-1,5
Запаси	3,6	3,4	4,1	0,5	0,7
у т.ч. готова продукція	2,6	2,7	3,5	0,9	0,9
Дебіторська заборгованість за продукцію	3,0	3,0	3,7	0,7	0,7
Інша поточна дебіторська заборгованість	0,9	1,3	1,0	0,0	-0,4
Грошові кошти та їх еквіваленти	0,9	0,7	1,1	0,2	0,4
Інші оборотні активи	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1
Усього за розділом II	8,5	8,5	10,0	1,6	1,5
Баланс	100,0	100,0	100,0	0,0	0,0

У таблиці 2.6 представлено оцінку ефективності управління дебіторською заборгованістю ПАТ «Укрнафта» за період з 31.12.2022 по 31.12.2024 рр.

Таблиця 2.6

Оцінка ефективності формування дебіторської заборгованості ПАТ «Укрнафта» станом на 31.12.2022–31.12.2024 рр.

Показник	2022 р.	2023 р.	2024 р.	Зміна 2024/2022	Зміна 2024/2023
Оборотність дебіторської заборгованості	3,55	3,83	3,5	-0,05	-0,33
Термін погашення дебіторської заборгованості,днів	101,5	94,0	102,9	1,4	8,9

Частка дебіторської заборгованості у загальних оборотних коштах, %	35,69	35,91	37,28	1,59	1,37
Частка сумнівної дебіторської заборгованості, %	0	0	0	0	0
Оборотність поточної кредиторської заборгованості	55,0	84,7	73,88	18,88	-10,82
Строк погашення кредиторської заборгованості, днів	6,5	4,3	4,9	-1,6	0,6

Джерело: розраховано за даними дод. А, Б, В

У межах загального плану аудиту дебіторської заборгованості ПАТ «Укрнафта» було виокремлено три ключові етапи перевірки. Перший етап передбачав оцінку достовірності первинних документів і даних бухгалтерського обліку щодо стану дебіторської заборгованості за продукцію (роботи, послуги). На цьому етапі здійснювалася перевірка правильності оформлення договорів, рахунків-фактур, актів виконаних робіт, накладних та інших документів, що підтверджують виникнення та погашення дебіторської заборгованості.

Другий етап аудиту полягав у перевірці відповідності даних аналітичного та синтетичного бухгалтерського обліку показникам фінансової звітності підприємства. Особлива увага приділялася узгодженості показників дебіторської заборгованості, відображених у балансі, примітках до фінансової звітності та регістрах бухгалтерського обліку. Зазначені процедури дозволили оцінити повноту й точність відображення дебіторської заборгованості у фінансовій звітності ПАТ «Укрнафта» [16; 18].

Третій, завершальний етап аудиту включав формування узагальнених висновків щодо достовірності відображення дебіторської заборгованості у фінансовій звітності підприємства та оцінку впливу результатів перевірки на

загальну аудиторську думку. На цьому етапі здійснювалася оцінка достатності та прийнятності отриманих аудиторських доказів відповідно до вимог МСА 500 «Аудиторські докази» [18].

З метою деталізації аудиторських процедур у межах загального плану було розроблено програму аудиту дебіторської заборгованості. Витяг із програми аудиту наведено у таблиці 2.8. Програма містить перелік конкретних процедур, методів перевірки, джерел аудиторських доказів та відповідальних виконавців, що забезпечує системність і послідовність аудиторського процесу.

Під час виконання програми аудиту застосовувалися різні методи аудиторської перевірки, зокрема документальний аналіз, інспектування, аналітичні процедури, підтвердження залишків дебіторської заборгованості шляхом надсилання запитів контрагентам (confirmation), а також зустрічна перевірка та перерахунок окремих показників. Використання комплексу методів дозволило підвищити надійність отриманих аудиторських доказів і зменшити ризик невиявлення суттєвих викривлень [16; 43].

Після завершення основних аудиторських процедур було здійснено узагальнення результатів перевірки. Результати зіставлення даних бухгалтерського обліку та фінансової звітності щодо дебіторської заборгованості ПАТ «Укрнафта» за 2021–2024 роки наведено у таблиці 2.9. Проведене зіставлення не виявило суттєвих розбіжностей між обліковими даними та показниками фінансової звітності, що свідчить про належний рівень організації бухгалтерського обліку та внутрішнього контролю на підприємстві.

На підставі отриманих достатніх і прийнятних аудиторських доказів було сформовано аудиторський висновок щодо достовірності відображення дебіторської заборгованості у фінансовій звітності ПАТ «Укрнафта». Аудиторський висновок складено відповідно до вимог МСА 700, 705 та 706 і є складовою частиною загального аудиту фінансової звітності підприємства (додаток Д).

Таблиця 2.7

Перевірка юридичної обґрунтованості дебіторської заборгованості	Терміни проведення аудиторської перевірки досліджуваного об’єкта
Оцінка точності відображення дебіторської заборгованості у фінансовій звітності на основі даних бухгалтерського обліку (заключний етап аудиту)	1 тиждень
Перевірка точності та правдивості відображення дебіторської заборгованості у фінансових звітах виробничого підприємства	1 тиждень
Заключна стадія аудиту достовірності відображення даних за дебіторською заборгованістю у стаття фінансових звітів виробничого підприємства	2-3 дні

Джерело: складено автором

У межах програми аудиту дебіторської заборгованості ПАТ «Укрнафта» передбачено виконання комплексу аудиторських процедур, спрямованих на отримання достатніх і прийнятних аудиторських доказів щодо достовірності, повноти та законності відображення дебіторської заборгованості у фінансовій звітності підприємства. Основна увага приділяється перевірці правильності визнання дебіторської заборгованості, її оцінки, класифікації за строками погашення та відповідності вимогам національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку і міжнародних стандартів аудиту [16; 18].

Згідно з програмою аудиту, у процесі перевірки застосовувалися такі методи аудиту: документальний аналіз первинних і зведених облікових документів, інспектування регістрів бухгалтерського обліку, аналітичні процедури, підтвердження залишків дебіторської заборгованості шляхом направлення запитів контрагентам (confirmation), а також зустрічна перевірка та перерахунок окремих показників. Використання сукупності зазначених методів дозволило зменшити ризик невиявлення суттєвих викривлень та підвищити надійність аудиторських висновків [43].

Після завершення етапу виконання аудиторських процедур здійснено узагальнення отриманих результатів і зіставлення даних бухгалтерського обліку з показниками фінансової звітності ПАТ «Укрнафта». Результати перевірки відповідності даних про дебіторську заборгованість, відображених у регістрах

бухгалтерського обліку та фінансовій звітності підприємства за 2021–2023 роки, наведено у таблиці 2.9. Проведене зіставлення не виявило суттєвих розбіжностей, що свідчить про належний рівень достовірності фінансової інформації щодо дебіторської заборгованості.

Отримані у ході аудиту докази були оцінені з позиції їх достатності та прийнятності відповідно до вимог МСА 500 «Аудиторські докази», а також з урахуванням положень МСА 505 «Зовнішні підтвердження» та МСА 520 «Аналітичні процедури» [18]. Це забезпечило формування обґрунтованої аудиторської думки щодо стану обліку та відображення дебіторської заборгованості у фінансовій звітності підприємства.

На завершальному етапі аудиту було сформовано аудиторський висновок щодо достовірності відображення дебіторської заборгованості у фінансовій звітності ПАТ «Укрнафта». Аудиторський висновок складено відповідно до вимог МСА 700, 705 та 706 і є складовою частиною загального аудиту фінансової звітності підприємства за 2021–2023 роки. За результатами перевірки отримано безумовно позитивний аудиторський висновок, що підтверджує відсутність суттєвих викривлень у відображенні дебіторської заборгованості (додаток Д).

Таблиця 2.8

Витяг із програми аудиту щодо перевірки відповідності відображення дебіторської заборгованості у фінансових звітах ПАТ «Укрнафта»

Процедури програми аудиту досліджуваного об’єкта (дебіторської заборгованості ПАТ «Укрнафта»)	Перелік робочих документів аудитора
Оцінка достовірності бухгалтерських даних про стан дебіторської заборгованості з продукції ПАТ «Укрнафта»: 1. Звірка дебіторської заборгованості за товарами (роботами, послугами) Проводиться порівняння сум заборгованості, зазначених у Головній книзі, із залишками, що наведені у регістрах бухгалтерського обліку. Для цього використовуються електронні дані	Аудиторська перевірка правильності та достовірності бухгалтерських даних щодо документального оформлення дебіторської заборгованості

бухгалтерського обліку, що забезпечує точність та оперативність перевірки. 2. Перевірка актів звіряння та оцінка їх достовірності Здійснюється контроль наявності актів звіряння та порівняння інформації, зазначеної в актах, з даними синтетичного та аналітичного обліку для підтвердження точності облікових записів. 3. Контроль результатів інвентаризації дебіторської заборгованості Перевіряються підсумки інвентаризації за загальною сумою дебіторської заборгованості за продукцією та за окремими видами заборгованості. 4. Перевірка правильності нарахування резервів під сумнівні борги Оцінюється точність визначення резервів під безнадійні борги як за загальною дебіторською заборгованістю, так і за її окремими видами. 5. Перевірка відповідності рахунків досліджуваним елементам оборотних коштів Встановлюється правильність відображення операцій за рахунками щодо обраного елементу оборотних коштів шляхом аналізу регістрів бухгалтерського обліку та Головної книги. 6. Перевірка обґрунтованості списання безнадійної заборгованості Встановлюється правильність визначення джерел, на підставі яких борг цієї категорії був визнаний безнадійним.	
Перевірка відповідності бухгалтерських даних фінансовій звітності щодо дебіторської заборгованості за продукцією: Аудитор оцінює правильність відображення всіх операцій з досліджуваним елементом оборотних засобів у фінансовій звітності.	Аудиторська перевірка відповідності бухгалтерських даних стану дебіторської заборгованості даним фінансової звітності
Підсумковий етап аудиту достовірності даних про дебіторську заборгованість у бухгалтерській звітності підприємства (у складі аудиту фінансової звітності).	Аудиторський висновок щодо відповідності відображення дебіторської заборгованості в бухгалтерській звітності підприємства

Джерело: складено автором

За результатами проведених аудиторських процедур було встановлено, що дані бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості ПАТ «Укрнафта» у цілому відповідають показникам, наведеним у фінансовій звітності підприємства за 2021–2024 роки. Суттєвих розбіжностей між інформацією, відображеною у первинних документах, регістрах бухгалтерського обліку та фінансовій звітності, у ході перевірки не виявлено, що свідчить про належний рівень організації обліку розрахунків із дебіторами.

Отримані в процесі аудиту аудиторські докази були оцінені як достатні та прийнятні для формування професійного судження щодо достовірності відображення дебіторської заборгованості у фінансовій звітності підприємства. Це забезпечило основу для переходу до завершального етапу аудиту, на якому здійснюється формування аудиторського висновку відповідно до вимог МСА 700 «Формування думки та надання звіту щодо фінансової звітності», а також з урахуванням положень МСА 705 і МСА 706 у частині можливих модифікацій аудиторської думки [18].

За результатами аудиту сформовано аудиторський висновок про достовірність відображення дебіторської заборгованості у бухгалтерській та фінансовій звітності ПАТ «Укрнафта». Аудиторський висновок є складовою частиною загального аудиту фінансової звітності підприємства за 2021–2024 роки та має безумовно позитивний характер, що підтверджує відповідність облікових даних вимогам чинного законодавства України та міжнародних стандартів фінансової звітності

Таблиця 2.9

Таблиця 2.9. Перевірка відповідності даних бухгалтерського обліку даним фінансової звітності щодо стану дебіторської заборгованості ПАТ «Укрнафта» за 2021–2024 рр.

Показник	Дані бухгалтерського обліку (рах. 361)			Дані фінансової звітності (Баланс, р.1125)			Відповідність даних		
	31.12. 2022	31.12. 2023	31.12. 2024	31.12. 2022	31.12. 2023	31.12. 2024	31.12. 2022	31.12. 2023	31.12. 2024
Залишок дебіторської заборгованості, тис. грн	3541	3638,3	4017	3541	3638,3	4017	Так	Так	Так

Джерело: складено автором

У ході відповідного етапу аудиту було отримано достатні та прийнятні аудиторські докази, необхідні для підтвердження відповідності даних про дебіторську заборгованість показникам фінансової звітності ПАТ «Укрнафта». Це забезпечило належну інформаційну основу для проведення завершального етапу аудиту, на якому формується аудиторський висновок щодо обраного об’єкта перевірки відповідно до вимог Міжнародних стандартів аудиту, зокрема МСА 700, 705, 706, 710 та 720 [18; 13].

За результатами проведеного аудиту було сформовано аудиторський висновок про достовірність відображення інформації щодо дебіторської заборгованості у бухгалтерській та фінансовій звітності підприємства. Зазначений висновок є складовою частиною загального аудиту фінансової звітності ПАТ «Укрнафта» за 2021–2023 роки (додаток А). За результатами перевірки отримано безумовно позитивний аудиторський висновок, що підтверджує відповідність показників дебіторської заборгованості вимогам чинного законодавства, національних стандартів бухгалтерського обліку та Міжнародних стандартів аудиту [13; 18; 43].

У межах розділу ІІ було здійснено комплексний аналіз стану та ефективності управління дебіторською заборгованістю ПАТ «Укрнафта»

відповідно до етапів розробленої методики, що ґрунтується на положеннях економічного аналізу та фінансового менеджменту [1; 24; 26]. Зокрема, проведено горизонтальний аналіз рівня дебіторської заборгованості в структурі активів балансу, вертикальний аналіз її питомої ваги, а також оцінку структури дебіторської заборгованості за основними покупцями [2; 15; 21].

Результати аналізу дозволили встановити, що в досліджуваному періоді дебіторська заборгованість підприємства демонструвала тенденцію до зростання, однак темпи цього зростання поступово знижувалися, що пов’язано зі скороченням обсягів дебіторської заборгованості, сформованої за рахунок чистого прибутку від реалізації продукції та послуг [4; 11; 27]. Частка дебіторської заборгованості в активах балансу коливалася в межах від 3 % до 3,7 %, що свідчить про її відносно незначну питому вагу в загальній структурі активів підприємства [26].

Станом на кінець 2021, 2022 та 2023 років дебіторська заборгованість за продукцію не мала простроченого характеру та формувалася за рахунок розрахунків із шістнадцятьма покупцями. Разом з тим аналіз показників ефективності формування та управління дебіторською заборгованістю засвідчив певне зниження ефективності фінансової політики підприємства у цій сфері, що узгоджується з висновками вітчизняних дослідників щодо впливу дебіторської заборгованості на ліквідність і платоспроможність підприємств [15; 22; 25].

У роботі також розроблено та представлено генеральний план і програму аудиту відповідності даних про дебіторську заборгованість показникам бухгалтерської та фінансової звітності ПАТ «Укрнафта» за 2021–2024 роки з урахуванням методичних рекомендацій щодо організації аудиту [16; 22; 23]. Основні аудиторські процедури включали оцінку достовірності первинних і облікових даних, перевірку їх відповідності фінансовій звітності та узагальнення результатів перевірки на завершальному етапі аудиту [7; 20].

Для досягнення цілей аудиту використовувалися робочі документи аудитора та комплекс методів, зокрема документальна перевірка, підтвердження даних шляхом отримання зовнішніх підтверджень, фактична перевірка та

зустрічна перевірка із залученням контрагентів, що відповідає вимогам МСА 500 та МСА 505 [18; 13]. За результатами проведених процедур встановлено відповідність даних про дебіторську заборгованість їх відображенню у бухгалтерській та фінансовій звітності підприємства, що підтверджує належний рівень організації обліку та внутрішнього контролю на ПАТ «Укрнафта» [7; 8; 43].

РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ОБЛІКУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ

Дослідження стану обліку та аудиту дебіторської заборгованості ПАТ «Укрнафта» засвідчило наявність низки проблемних аспектів, що негативно впливають на ефективність управління оборотними активами підприємства та достовірність фінансової звітності. В умовах зростання обсягів господарських операцій, ускладнення договірних відносин із контрагентами та підвищення ризиків неплатежів традиційні підходи до аналізу й аудиту дебіторської заборгованості потребують подальшого розвитку та адаптації до сучасних економічних викликів [1; 11; 25].

Однією з ключових проблем є обмежене використання сучасних аналітичних інструментів у процесі управління дебіторською заборгованістю. У більшості випадків аналіз зводиться до розрахунку базових фінансових показників, що не дає змоги своєчасно ідентифікувати ризики неплатежів та прогнозувати зміни платіжної дисципліни контрагентів. У зв’язку з цим доцільним є розширення аналітичного інструментарію шляхом застосування методів фінансового та статистичного аналізу, а також використання інноваційних цифрових рішень, зокрема елементів машинного навчання та інтелектуальних систем підтримки управлінських рішень [2; 15; 21; 34].

Важливим напрямом удосконалення системи управління дебіторською заборгованістю є підвищення якості внутрішнього аудиту. Практика свідчить, що на підприємстві необхідно посилити контроль за дотриманням умов договорів, своєчасністю погашення заборгованості та обґрунтованістю надання відстрочок платежу. Запровадження чітко регламентованих внутрішніх аудиторських процедур, спрямованих на виявлення та мінімізацію ризиків, сприятиме підвищенню прозорості розрахункових операцій і зниженню ймовірності виникнення сумнівних боргів [7; 16; 22].

Окремої уваги потребує оптимізація процесів стягнення дебіторської заборгованості. Ефективна система роботи з боржниками має поєднувати автоматизовані механізми контролю строків платежів із гнучкими

інструментами реструктуризації боргів. Використання електронних систем нагадувань, диференційований підхід до дебіторів залежно від рівня їх платоспроможності та своєчасне застосування правових механізмів стягнення дозволяють зменшити обсяг простроченої заборгованості та прискорити оборот грошових коштів підприємства [8; 22; 35].

Суттєвим резервом підвищення ефективності управління дебіторською заборгованістю є впровадження системного аналізу платоспроможності клієнтів. Такий аналіз доцільно здійснювати вже на етапі укладання договорів із потенційними контрагентами, використовуючи фінансові та нефінансові показники, інформацію про платіжну дисципліну, кредитну історію та ділову репутацію клієнтів. Раннє виявлення фінансово ненадійних контрагентів дає змогу коригувати умови співпраці, застосовувати механізми передоплати або додаткового забезпечення зобов'язань та запобігати формуванню проблемної дебіторської заборгованості [4; 15; 27].

У сучасних умовах перспективним напрямом удосконалення аналізу дебіторської заборгованості є використання нейромережевих технологій і методів машинного навчання. Їх застосування дозволяє зменшити суб'єктивність оцінок, обробляти значні масиви інформації та враховувати широкий спектр факторів, що впливають на фінансову поведінку дебіторів. Висока швидкість обробки даних і точність прогнозування створюють можливості для своєчасного виявлення ризикових клієнтів, мінімізації втрат від неплатежів і підвищення ліквідності підприємства [21; 34; 35].

Важливим елементом удосконалення системи управління є оптимізація структури дебіторської заборгованості, що передбачає формування збалансованого портфеля дебіторів з урахуванням рівня ризику, обсягів заборгованості та строків її погашення. Послідовна реалізація етапів відбору контрагентів, визначення умов оплати, ранжування дебіторів і кількісної оцінки потенційних фінансових втрат дозволяє підвищити ефективність фінансової політики підприємства та знизити негативний вплив дебіторської заборгованості на його фінансовий стан [25; 26; 35].

Систематизацію основних методів удосконалення аналізу дебіторської заборгованості підприємства наведено у таблиці 3.1, яка відображає взаємозв'язок між ключовими напрямами оптимізації та очікуваними результатами їх упровадження.

Таблиця 3.1

Основні методи вдосконалення аналізу дебіторської заборгованості підприємства

Напрям удосконалення	Характеристика методу
Оцінка кредитоспроможності клієнтів	Передбачає аналіз платоспроможності потенційних та наявних контрагентів на основі фінансових і нефінансових показників, історії платежів та ділової репутації з метою зниження ризику неплатежів
Використання нейромережевих технологій	Забезпечує комплексний аналіз значних масивів даних, підвищує точність прогнозування фінансової поведінки дебіторів та мінімізує суб'єктивність оцінювання
Оптимізація структури дебіторської заборгованості	Спрямована на формування збалансованого портфеля дебіторів з урахуванням рівня ризику, строків погашення та обсягів заборгованості

Джерело: складено автором

Поряд із удосконаленням аналітичних інструментів важливе значення має розвиток методичного забезпечення аудиту дебіторської заборгованості. Доцільним є внесення коригувань до програм аудиту з урахуванням нестандартних операцій, можливих пов'язаних сторін та нетипових умов співпраці з окремими контрагентами. Детальний аналіз характеру господарських операцій, перевірка економічної доцільності значних угод і оцінка якості документального оформлення дозволяють підвищити рівень аудиторської впевненості та зменшити ризик викривлення фінансової звітності [16; 22; 23].

У випадках виявлення ознак порушення принципу безперервності діяльності підприємства аудитору доцільно адаптувати програму перевірки шляхом зміни характеру, обсягів і термінів аудиторських процедур, а також шляхом запиту додаткової інформації від управлінського персоналу. Такий підхід відповідає вимогам Міжнародних стандартів аудиту та сприяє більш

обґрунтованій оцінці фінансового стану підприємства й його здатності продовжувати діяльність у середньостроковій перспективі [13; 18; 37].

Основні напрями вдосконалення аудиту дебіторської заборгованості виробничого підприємства узагальнено у таблиці 3.2, що дозволяє систематизувати рекомендації щодо підвищення ефективності аудиторських процедур, зниження аудиторських ризиків та підвищення якості управлінських рішень [16; 22].

Таблиця 3.2

Шляхи підвищення ефективності аудиту дебіторської заборгованості підприємства

Напрям удосконалення	Зміст та очікуваний результат
Коригування програми аудиту	Передбачає внесення змін до програми аудиту у разі виявлення нестандартних операцій або нетипових умов співпраці з контрагентами з метою підвищення якості аудиторських процедур
Урахування ризиків безперервності діяльності	Спрямоване на адаптацію характеру, термінів та обсягу аудиторських процедур у випадках наявності ризиків, що можуть вплинути на здатність підприємства продовжувати діяльність

Джерело: складено автором

Організація обліку дебіторської заборгованості на підприємстві відіграє ключову роль у забезпеченні прозорості та достовірності інформації про розрахункові операції з дебіторами. Автоматизація облікових процесів, удосконалення аналітичного забезпечення та інтеграція облікових даних із системою управління сприяють підвищенню оперативності реагування на зміни фінансового стану контрагентів, зменшенню ризиків неплатежів і оптимізації грошових потоків підприємства [1; 6; 17; 26].

Проведене дослідження засвідчило, що удосконалення системи обліку, аналізу та аудиту дебіторської заборгованості підприємства має ґрунтуватися на комплексному підході, який поєднує аналіз платоспроможності клієнтів, використання сучасних інформаційних та цифрових технологій, оптимізацію структури дебіторської заборгованості, а також розвиток організаційно-методичного забезпечення аудиту [1; 4; 16; 22; 35].

Застосування системного аналізу платоспроможності контрагентів, впровадження автоматизованих інструментів обробки та прогнозування фінансових даних, а також адаптація програм аудиту до ризиків господарської діяльності дозволяють підвищити ефективність управління оборотними активами, зміцнити фінансову стабільність підприємства та забезпечити достовірність фінансової звітності [18; 20; 37].

Реалізація запропонованих напрямів удосконалення створює умови для підвищення платіжної дисципліни дебіторів, зниження ризиків утворення сумнівної заборгованості та формування ефективної фінансової політики підприємства, що є передумовою його сталого розвитку у довгостроковій перспективі [24; 26; 35].

ВИСНОВКИ

У результаті дослідження теоретичних, методологічних та практичних аспектів аналізу й аудиту дебіторської заборгованості підприємства встановлено, що дебіторська заборгованість є складною економічною категорією, яка поєднує вартісно-балансові, економічні, ціннісні та правові характеристики. Вона виступає важливим елементом оборотних активів і має істотний вплив на ліквідність, платоспроможність і фінансову стійкість підприємства. Узагальнення наукових підходів і методів аналізу та аудиту підтвердило доцільність застосування комплексного підходу до оцінювання дебіторської заборгованості з урахуванням фінансових ризиків та специфіки господарської діяльності.

Дослідження фінансово-економічного стану ПАТ «Укрнафта» засвідчило, що упродовж 2021–2024 років підприємство загалом демонструвало позитивну динаміку основних економічних показників і розвиток ресурсного потенціалу. Водночас у 2022 році спостерігалося уповільнення темпів зростання, зумовлене впливом воєнного стану, зовнішніх економічних факторів та галузевих особливостей. Це актуалізує необхідність посилення контролю за фінансовими потоками та вдосконалення системи управління оборотними активами, зокрема дебіторською заборгованістю.

Аналіз стану дебіторської заборгованості ПАТ «Укрнафта» показав, що вона характеризується помірними темпами зростання та відносно незначною питомою вагою у структурі активів балансу. Такий рівень не створює критичних ризиків для ліквідності підприємства, проте виявлена тенденція до зниження ефективності управління дебіторською заборгованістю свідчить про необхідність удосконалення внутрішніх процедур контролю, перегляду умов розрахунків із контрагентами та оптимізації процесів інкасації заборгованості.

Проведений аудит дебіторської заборгованості підтвердив відповідність даних бухгалтерського обліку показникам фінансової звітності підприємства. Застосування комплексу аудиторських процедур, зокрема документальної та

фактичної перевірки, зовнішнього підтвердження та зустрічної перевірки, забезпечило достатній рівень аудиторської впевненості. Отримані результати свідчать про наявність на підприємстві належно організованої системи обліку та внутрішнього контролю, що дозволяє формувати достовірну фінансову звітність і приймати обґрунтовані управлінські рішення.

У ході дослідження обґрунтовано доцільність удосконалення методичного забезпечення аналізу й аудиту дебіторської заборгованості, що передбачає:

– упровадження системної оцінки платоспроможності потенційних клієнтів та використання сучасних аналітичних інструментів для прогнозування ризиків неплатежів;

– оптимізацію структури дебіторської заборгованості як складової оборотних активів підприємства;

– адаптацію програм аудиту до нестандартних умов господарської діяльності та ризиків порушення принципу безперервності діяльності підприємства з метою підвищення результативності аудиторських процедур.

Загальний висновок

Управління дебіторською заборгованістю в сучасних умовах потребує інтеграції аналітичних методів, інформаційних технологій та гнучких підходів до аудиту. Реалізація запропонованих у роботі заходів сприятиме підвищенню ефективності фінансового менеджменту підприємства, зміцненню його фінансової стабільності та оптимізації грошових потоків, що є необхідною умовою сталого розвитку суб’єктів господарювання.

.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білик М. Д. Управління дебіторською заборгованістю підприємств. *Фінанси України*. 2020. № 12. С. 24–36.
2. Брігхем Є. Основи фінансового менеджменту / пер. з англ. Київ: Молодь, 2019. 1000 с.
3. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський фінансовий облік. Житомир: ПП «Рута», 2003. 726 с.
4. Вареник В. М., Лесінська В. В. Удосконалення внутрішнього аудиту дебіторської заборгованості на підприємстві. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2019. Вип. 1 (18). С. 288–294.
5. Волянюк І. А. Облікові та податкові аспекти аудиту безнадійної дебіторської та кредиторської заборгованості. *Аудитор України*. 2020. № 8. С. 27–35.
6. Гнатенко Є. П. Аналіз стану дебіторської та кредиторської заборгованості на підприємстві. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua
7. Гуцаленко Л. В., Сидорук Я. В. Аудиторський висновок чи звіт: дискусійні аспекти. URL: http://www.economy.nayka.com.ua
8. Єдинак Т. С. Проблеми управління дебіторською заборгованістю в умовах фінансово-економічної кризи. *Економіка та підприємництво*. 2020. № 3. С. 54–57.
9. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість»: наказ МФУ № 237 від 08.10.1999 р. (зі змінами). URL: http://surl.li/qzgf
10. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність: Закон України від 21.12.2019 № 2258. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19

11. Колісник О. П., Замота І. О. Теоретичні та практичні аспекти обліку і аналізу дебіторської заборгованості. *Modern Economics*. 2019. № 15. С. 108–113.
12. Лисенко А. М. Методика аналізу дебіторської заборгованості суб'єктів господарювання. *Наукові праці КНТУ*. 2020. Вип. 26. С. 184–192.
13. Макаренко А. П., Кузьменко І. В. Програма аудиту дебіторської заборгованості як інструмент підвищення ефективності підприємства. *Наукові праці Полтавської ДАА*. 2019. Вип. 1 (10). С. 53–60.
14. Салямон-Міхєєва К.Д., Організаційно-методичні аспекти аудиту дебіторської заборгованості підприємства. *Економіка та держава*. 2020. № 3. С. 72–77.
15. Міжнародні стандарти аудиту. URL: https://mof.gov.ua/uk/mizhnarodni-standarti-auditu
16. Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку. URL: http://surl.li/omlog
17. Олійник С. О. Особливості організації аудиту дебіторської заборгованості. URL: https://naukajournal.org
18. Паянок Т. М., Савченко А. В. Аналіз дебіторської заборгованості з використанням економіко-математичних методів. *Виклик часу*. 2020. № 3. С. 27–32.
19. Подмешальська Ю. В., Максимова К. С. Удосконалення методики аудиту дебіторської заборгованості. *Агросвіт*. 2019. № 5. С. 83–91.
20. Польова Т. В., Тиханська І. О. Сучасні організаційно-методичні засади аудиту дебіторської заборгованості. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2019. № 20. С. 1026–1031.
21. Попович П. Я. Економічний аналіз діяльності суб'єктів господарювання. Київ: Знання, 2021. 630 с.

22. Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства. Київ: Знання, 2019. 662 с.
23. Сидоренко О. О. Визнання та класифікація дебіторської заборгованості. *Інфраструктура ринку*. 2019. Вип. 32. С. 449–456.
24. Федорченко О. Є. Облік і аналіз розрахунків з дебіторами: автореф. дис. … канд. екон. наук. Київ, 2020. 20 с.
25. Hall C. Auditing Receivables and Revenues. New York: CPA Hall Talk, 2019. 158 p.
26. Salek J. G. Accounts Receivable Management Best Practices. New Jersey: Wiley, 2020. 224 p.
27. Warren C. S., Reeve J. M., Duchac J. Financial & Managerial Accounting. Boston: Cengage Learning, 2022. 1472 p.
28. Zuca Ș. Audit procedures receivable and sales. *Romanian Economic and Business Review*. 2020. № 8. P. 184–194.
29. Офіційний сайт ПАТ «Укрнафта». URL: https://www.ukrnafta.com
30. Українська енергетика. URL: https://ua-energy.org
31. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 32 (IAS 32). URL: https://www.mof.gov.ua
32. Огійчук М. Ф., Рагуліна І. І., Новіков І. Т. Аудит: навч. посібник. Київ: Алерта, 2020. 852 с.